

Aspekti integracije i adaptacije hrvatskih iseljenika u Čileu

---

Perić, Marina

Source / Izvornik: **Migracijske i etničke teme, 2004, 20, 243 - 258**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:303:854707>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute for Migration Research - Institutional repository for storing papers and data sets](#)

MARINA PERIĆ

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
marina.peric@imin.hr

Aspekti integracije i adaptacije hrvatskih iseljenika u Čileu

SAŽETAK

Iseljavanje Hrvata u Čile vezano je uz prekoceanske migracije koje su se događale krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Hrvatska se tada nalazila u sastavu Austro-Ugarske Monarhije. Najvažnije područje iseljavanja bila je Dalmacija, poglavito otok Brač. Iseljavanje se provodilo stihijski, bez određene iseljeničke politike i zakonodavstva. Glavni smjerovi iseljavanja bili su sjeverni (Antofagasta i Tarapaca) i južni dijelovi (pokrajina Magallanes) Čilea. U novom društvenom okruženju, u zemlji imigracije – Čileu, hrvatski iseljenici prolaze kroz niz procesa integracije i adaptacije. Otvorenost čileanskoga društva i politika kulturnog pluralizma omogućila im je slobodu izražavanja i prakticiranja etničnosti. S druge strane, čileanski zakon nije dozvoljavao dvojno državljanstvo, te su stoga djeca useljenika automatski postajali Čileancima. Hrvatski useljenici u početku njeguju mehanički oblik solidarnosti, budući da lančano iseljavaju i žive u rodbinskim ili prijateljskim skupinama. Nakon što su osigurali materijalne uvjete za život, osnivaju svoja društva i postaju prepoznatljivi prema van, u odnosu na druge useljeničke skupine. S vremenom dolazi i do socijalnog raslojavanja među njima. Žive u suživotu s mnogobrojnim useljeničkim skupinama. Privlačne su im sve slavenske useljeničke skupine, a dobre odnose ostvaruju i sa Čileancima. Miješani brakovi, najviše s Čileankama/cima, ubrzavaju proces asimilacije i dovode do gotovo potpuna nestanka hrvatskog jezika. U ovom radu na osnovi dosadašnjih istraživanja hrvatskih ili čileanskih autora, povijesnih izvora i novinskih članaka analiziraju se procesi integracije iseljenika na trima društvenim razinama: unutar čileanskog društva, vlastite iseljeničke skupine i u odnosu prema drugim iseljeničkim skupinama. Utvrđuju se činioци koji su usporavali ili ubrzavali procese integracije, načini na koji su se procesi odvijali, okolnosti i učinak koji su proizveli.

KLJUČNE RIJEČI: hrvatski iseljenici, iseljenička skupina, prekoceanska migracija, integracija

1. Uvod

I. Živković, Ž. Šporer i D. Sekulić (1995) govore o trima oblicima integracije. Prvi i temeljni oblik integracije jest prilagodba kada iseljenik postaje svjestan osnovnih kulturnih elemenata nove sredine: jezika, običaja, pravila ponašanja, vrijednosti i religijskih različitosti. On ne prihvaća dominantnu kulturu u potpunosti, već samo u mjeri koja mu je potrebna za egzistenciju. Uglavnom se veže uz vlastitu etničku skupinu i živi načinom života sličnim onome u staroj domovini.

Drugi je oblik integracije akulturacija. Iseljenik usvaja najvažnije kulturne elemente, poput jezika, normi i vrijednosti. Kulturno se asimilira, ali ne sudjeluje u društvenom životu i nije socijalno integriran.

Treći i najviši oblik integriranosti jest asimilacija. Iseljenik prihvaća dominantnu kulturu imigrantskog društva i sudjeluje u društvenom životu zajedno s domicilnim stanovništvom. Asimilacija je posljednja faza u procesu integracije. Za sociologe Čikaške škole (Park, 1950; Wirth, 1956) asimilacija označava stupanj do kojeg je neka izvorno različita skupina izgubila svoj subjektivni identitet i bila apsorbirana u socijalnu strukturu druge skupine. Ta završna faza asimilacije ima dvije dimenzije: psihološku – pojedinci prestaju sebe percipirati kao nekoga tko je različit od većine, i obrnuto – drugi ih članovi društva prestaju prepoznavati i doživljavati kao nešto drugo, različito.

Takva strukturalna asimilacija odvija se na dvjema razinama interakcije: primarnoj (neformalnoj) i sekundarnoj (formalnoj). Primarna znači da je etničnost prestala biti važna varijabla interakcije u susjedstvu, prijateljstvu, intimnim i bliskim vezama. Sekundarna asimilacija znači dostupnost ključnih društvenih institucija, kao što su ekonomske institucije i politika bez obzira na etničnost (Živković, Šporer, Sekulić, 1995).

Mnoge teorije bavile su se problemom asimilacije imigranata u novoj sredini. Zanimljive su studije Thomasa i Znanieckog (1948) koje govore o procesu adaptacije Poljaka u američko društvo, teorije ciklusa Čikaške škole i druge.

Čikaška škola razvila je teoriju asimilacijskih ciklusa. Prema Robertu Parku (1950), proces asimilacije zbiva se u četiri osnovna ciklusa. Prvome pripada kontakt kao rezultat imigracije; slijedi konkurencija koja je često praćena sukobom. Konkurencija među skupinama rezultira akomodacijom, koja konačno vodi u asimilaciju. Asimilacija ne znači uništavanje imigrantskih kultura, niti nalaže da se imigranti odreknu svoje kulture i tradicije i posebnog načina života. Asimilacija je pozitivna pojava koja omogućuje imigrantima i njihovim potomcima da se uključe u mnogobrojne ekonomske, političke i psihološke aktivnosti zajednice.

M. Gordon (1964) pristupa problemu asimilacije razvijajući teoriju ciklusa. Umjesto jednosmjernoga linearnog razvoja prema konačnoj asimilaciji, Gordon tvrdi da skupine mogu zaostati na određenom stupnju i da ne mogu »napredovati« dalje u smjeru asimilacije, ili se vraćaju unatrag na niže stupnjeve. Navodi sljedeće stupnjeve:

1. akulturacija – prihvaćanje osnovnih kulturnih obrazaca društva imigracije;
2. strukturalna asimilacija – ulazak u klike, klubove, društva i institucije, te kontakti na razini primarnih skupina;
3. amalgamacija tj. međusobna ženidba;
4. identifikacijska asimilacija – razvijanje identiteta pripadnosti društvu imigracije, nestajanje diskriminacije prema imigrantima, nepostojanje razlika u vrijednostima i distribuciji moći među skupinama.

Procese integracije koji su prisutni u slučaju hrvatskih iseljenika u Čileu analiziramo u odnosu na tri društvene razine: integraciju hrvatskih iseljenika unutar čileanskog društva, integraciju unutar vlastite iseljeničke skupine te integriranost hrvatskih iseljenika u odnosu na druge iseljeničke skupine. Sukladno tome polazimo od sljedećih hipoteza:

1. Liberalna politika Čilea te sustav školovanja djece iseljenika u čileanskim školama razlozi su brze integracije hrvatskih iseljenika u čileansko društvo.
2. Sklapanje brakova Hrvata/ica s Čilankama/cima ili drugim useljeničkim skupinama osnovni je razlog nestanka hrvatskog jezika.

2. Integracija hrvatskih iseljenika unutar čileanskoga društva

Kada su Hrvati doselili u Čile, ondje su zatekli i druge Europljane, Azijce i Južnoamerikance. Naime, od otkrića Novog svijeta Španjolci i Portugalci osvajaju južnoamerički kontinent, pa tako i Čile. Do završetka rata za nezavisnost Španjolci dominiraju u Čileu zahvaljujući kolonijalnom sustavu. Jedini otpor na koji su Španjolci naišli bila je indijanska kultura. Španjolska i indijanska kultura sukobile su se budući da su obje bile prilično krute i statične.

U početku su španjolski i portugalski osvajači, iskrcavši se na obale Novog svijeta početkom 16. stoljeća, dolazili kako bi pronašli zlato i obogatili se. Uništavali su sve pred sobom i gotovo su istrijebili starosjedioce – Indijance. Tako se naziv *Indijanac* još i danas smatra uvredom u krajevima gdje oni još postoje. Nakon oslobodilačkih ratova i borba za nezavisnost, na kontinent je stigao novi val doseljenika: Španjolaca, Talijana, Nijemaca, Grka, Arapa i Slavena. Te useljeničke skupine dale su Čileu kozmopolitsko značenje.

Čile je u to doba bila izrazito nenaseljena zemlja, s pet stanovnika po kvadratnom kilometru. Zbog toga je provodila aktivnu useljeničku politiku, planirajući napučenjem iskoristiti velika prirodna bogatstva.

Politički je Čile bio ustrojen kao republika. Kapitalizam kao društveno uređenje omogućavao je svima ravnopravnu šansu i uključivanje u kapitalističku privredu. Stoga je većina hrvatskih iseljenika uspjela u trgovini, poduzetništvu, a pogotovo u salitrenoj industriji: »U Chile živi jak i radin narod; da se pošten, naobražen i inteligentan čovjek može da popne do najvišeg javnog položaja; da u svim društvenim slojevima vlada čuvstvo poštovanja i simpatije prema strancima, koji posjete ili se nasele u njihovoj zemlji; da ovdje živi brojna kolonija Evropejaca i Amerikanaca, koje su se posvetile radu i koji se nikada nijesu imali ni na što potužiti« (Matulić-Zorinov, 1923: 58).

Rudno bogatstvo, povoljna useljenička politika, te liberalizam u društveno-političkom i gospodarskom životu omogućio je svima da radom i zalaganjem osiguraju solidne temelje za život.

Liberalni ustav zajamčio je svima:

1. jednakost pred zakonom (u Čileu nema povlaštenih klasa);
2. jednaku razdiobu poreza na imovinu;
3. pravo sastajanja i udruživanja bez prethodne dozvole;
4. slobodu nastave;
5. slobodu vjere (rimokatolička vjera je državna, no druge vjeroispovijedi uživaju jednaka prava);
6. slobodu tiska bez preventivne cenzure (Matulić-Zorinov, 1923: 13).

Čileanski useljenički zakon dopuštao je useljavanje bez obzira na dob, ali je zahtijevao da useljenici budu pismeni, zdravi i sposobni za rad. Žene i djeca morali su posjedovati poziv od rodbine, a ako bi žena išla u Čile radi zapošljavanja, morala je pri ulasku u zemlju predložiti ugovor o zapošljavanju (Čizmić, Mikačić, 1974: 376).

Koliko je Čile bio gostoljubiv ili naklonjen prema strancima, govori i sljedeći citat: »Veliki dio Evropejaca, koji su sada nastanjeni u Chile, ostaviše jednog dana svoju

domovinu da pođu u Argentinu, Meksiko, Cubu ili Brazil. Ne našavši u ovim zemljama ono što su mislili, zaputiše se dalje i ustaviše se na gostoljubivom čileanskom tlu, gdje ih je sve pozivalo da tu sagrade ognjište. Klima, malen broj stanovništva, lakoća kojoj može svaka grana industrije da se etabilira, komunikaciona sredstva, minimalni porezi, sve to omogućuje da znatan broj zdravih i radnih ljudi donesu nove snage u zemlju iz tuđine. Zakon uvelike favorizira slobodnu imigraciju i kolonizaciju» (Matulić-Zorinov, 1923: 55).

Hrvati su se brzo integrirali u čileansko društvo. Većina je živjela u gradovima gdje se su uglavnom bavili trgovinom. Zbog prirode posla stalno su kontaktirali i surađivali s Čileancima. Mnogi su od njih odmah po dolasku oženili Čileanke. Njihova djeca rođena u Čileu automatski su dobila čileansko državljanstvo. U miješanim brakovima rijetko se govorio hrvatski, a kasnije su se djeca školovanjem u čileanskim školama u potpunosti asimilirala.

U Čileu je vladao kulturni pluralizam. Sve su useljeničke (etničke) skupine imale slobodu društvenog okupljanja, pravo na osnivanje škola, društava i izdavanje novina. Nastava je bila slobodna i besplatna i svatko je imao pravo polaziti školu – osnovnu, višu i visoku. Sve useljeničke skupine imale su punu slobodu izražavanja vlastitog identiteta i kulturne posebnosti.

U početku useljenici žive u kolonijama ili naseobinama, pa su sukladno tome postojale njemačke, hrvatske i francuske kolonije: »Iako je istina, da je Španjolska ostavila zemlji svoj jezik, svoju tradiciju i svoje običaje, ipak je pučanstvo sačuvalo tragove doseljenika, koje je primao u svoje naručje. Tu se često nalazi visok i plavokos tip, kakvog je teško naći u ostalim zemljama Ibero Amerike. Makar se na sjeveru i jugu nailazi na osamljene skupine čistih Indijanaca (*aracuanos* i *tupis*), srednji Chile odolilo je miješanju i može se reći da je bijela rasa najčišća (Matulić-Zorinov, 1940: 95).

Tablica 1: Popis škola koje su pohađala djeca hrvatskih iseljenika u Punta Arenasu, 1913. godine

Škola	Broj djece		Broj djece
Ženske pučke	95	Njemačka gradska škola	25
Muški kolegij sv. Josipa	93	Muški licej	25
Muške pučke	63	Viša djevojačka škola	18
Ženski kolegij Marije auxiliadoe	40	Cileijo Eusebio Lillo	9
Ženski licej	39	Muški kolegij Don Bosco	4
Mješovite pučke	37	Engleska škola	2
Viša muška pučka	34	Sveučilište u Santiagu	1
Ženska škola sirotišta	34		

Izvor: Lj. Antić, *Hrvati u Južnoj Americi do godine 1914.*, 1991., str. 46; preuzeto iz *Domovine*, 5. 3. 1914.

Čileanski zakon nije dopuštao dvojno državljanstvo, a djeca useljenika rođena u Čileu automatski su dobivala čileansko državljanstvo, osim ako roditelji nisu odlučili

drukčije. Unatoč tomu, etnički identitet useljeničkih skupina još je i danas dobro očuvan. Politika kulturnog pluralizma učinila je Čile pristupačnom i privlačnom zemljom za useljenike.

Veze Čilea s europskim zemljama, najviše pod utjecajem useljeničkih skupina, i danas su važne na kulturnom, ekonomskom i znanstvenom polju.

Hrvati u Čileu ugledni su i utjecajni. Njihovo značenje u tom kraju toliko je, da je jedan čileanski pisac rekao: »Nemoguće je spomenuti Magallanes, a ne spomenuti Hrvate, kao što je nemoguće govoriti o Rimu, a ne spomenuti Vatikan« (Matulić, 1965: 125).

3. Integriranost hrvatskih iseljenika unutar vlastite iseljeničke skupine

Hrvati doseljavaju u Čile najprije pojedinačno, a potom u skupinama. Dolaze na poziv rodbine ili prijatelja, pa je riječ o lančanoj migraciji. Primjer je takvog iseljavanja sedmero braće iz Mimica: Miće, Zele, Tica, Marijan, Ante, Mate i Jozo, koji su otišli u Ognjenu Zemlju. Najprije su ispirali zlato, potom su se bavili šišanjem ovaca, a onda su počeli obrađivati zemlju.

Homogeno, skupno doseljavanje preduvjet je za stvaranje čvrstih zajednica, u kojima se članovi spontano i organizirano okupljaju i duže te izražavaju svoju kulturnu posebnost. U Porveniru se nalazi iseljenička skupina Mimičana. U Punta Arenasu i Antofagasti uglavnom su Bračani. Svi oni imaju slične karakteristike: mjesto iseljavanja, religiju, jezik i običaje. To je tip zajednice u kojoj je na djelu mehanička solidarnost (Durkheim, 1972). Unutar skupine jako su integrirani, gotovo ovisni jedan o drugome: »Zapravo je sramota, ali je tako, da se on, premda onakva momčina, osjeća kao derište ako prijatelja nema uza se. Bez njega mu uvijek nešto nedostaje, možda mu ni posao ne bi išao kako treba od ruke da njega nema uza nj« (Kukučin, 1975: 46).

Spontano se okupljaju njegujući stare dalmatinske običaje. Uglavnom su to sastanci po kućama, uz karte, domaće vino, nacionalna jela i dalmatinske pjesme: »Fernando uživa kad pogosti zemljaka onako kako to dolikuje. Jela su pripremljena na dalmatinski način. Ta jela će ih jadnike podsjetiti na daleku domovinu« (Kukučin, 1975: 10).

Središta okupljanja su i trgovine, brijanja. Tijekom zajedničkih druženja pričaju o svojoj domovini, obitelji koju su ostavili. Njeguju tradicionalni oblik veza, međusobno su kohezivni i primaju vrlo malo utjecaja izvana: »Mi smo ovdje privremeni gosti. Ovaj kraj nas ne zna privući i osvojiti. Mi razmišljamo samo kako da odavle odemo. Zato se ne prihvaćamo velikih i stalnih poslova. Mi nismo dobri iseljenici, mi čeznemo za svojim starim krajem, a tuđem kraju se teško pokoravamo« (Kukučin, 1975: 23).

Zbog velike prostorne udaljenosti jako su slabo povezani s drugim hrvatskim kolonijama u Čileu.

Unutar vlastite kolonije organizirani su i na društvenoj osnovi. Mnogi činioci potaknuli su iseljenike na udruživanje. To su:

1. nezainteresiranost zemlje iseljenja za specifične iseljeničke probleme;
2. karakteristična prostorna rasprostranjenost iseljenika;
3. organiziranje iseljeničkih skupina drugih nacionalnosti;

4. tradicija organiziranja u domovini;
5. poticaji na organiziranje iz domovine (Antić, 1991: 47).

Nekoliko je tipova iseljeničkih udruženja. To su kulturna, vatrogasna i sportska društva. U početku ona nose slavenska i austrijska imena jer iseljenici nacionalnu pripadnost poistovjećuju s državom (Austrijanci) ili se opredjeljuju regionalno (Dalmatinci). Kasnije će društva nositi jugoslavenska imena, a iseljenici će se nazivati Jugoslavenima: »Dalmatinci smo, Hrvati, ako baš hoćeš govorimo svoj jezik, molimo se svome Bogu. Do jučer smo bili Austrijanci i Dalmatinci. Biti Austrijanci ili Jugoslaveni, bit ćemo nadalje Dalmatinci. Tko to može promjeniti?« (Mihovilović, 2003: 99).

Iseljenička društva imaju važnu ulogu u svim dobrovoljnim akcijama za domovinu, te skrbe za članove u slučaju bolesti, nesreće ili smrti.

Iz sljedećih primjera može se doznati o običaju pokopa hrvatskih iseljenika u Čileu i ulozi iseljeničkih potpornih društava: »Na odru, kasnije u lijepom lijesu, u svečanom odjelu, onome u kome se i ženio, izgledao je ipak kao prava ličnost. Iznad uzglavlja zemljaci mu razapeše zastave dvaju potpornih društava, kao kakvom vojvodi. Naši su imali dva potporna društva, jer za jedan ih je bilo previše. On je bio član obiju društava. Redovito je plaćao članarinu, potpore nije tražio niti od jednoga, a nije ulazio u njihove međusobne svađe i političke razmirice (...) Otvoriše za njegov lijes veliku grobnicu potpornog društva. Lijes su do grobnice donijeli dobri znanci i zemljaci« (Kukučin, 1975: 348).

»Na muškarcima koji su gotovo svi visoki i snažni i ženama vitkim i stasitim, sa crnim rupcima na glavi, vidi se, a da i nije bilo oglasa u novinama, da pripadaju hrvatskoj naseobini i da prate do groba pripadnika svoje naseobine po svemu sudeći iz Dalmacije. Domaći klimaju glavom, kako su ti Dalmatinci snažni i zdravi muškarci, a žene pak koračaju lijepo i ozbiljno, tako da se na njima već izdaleka može vidjeti kako je to narod radišan i uredan. Nekima možda i smeta što se taj narod tako drži zajedno. Eto, na sprovod jednog od njih došli su vjerovatno svi, koliko god ih ima u gradu. To je od tog naroda vrlo lijepo, jer i oni drugim narodnostima pokazuju da imaju osjećaj zajedničke pripadnosti« (Kukučin, 1975: 352).

S vremenom među iseljenicima dolazi do socijalnog raslojavanja, što ima za posljedicu slabljenje kolektivne kohezije u kolonijama. Jačaju i utjecaji izvana. O tome govori i izvještaj što ga je tijekom Prvoga svjetskoga rata uputio Milostislav Bartulica srpskom ministru unutrašnjih poslova u Solunu, o Hrvatima u Antofagasti:

»U ovom mestu, jednako kao što u svim naseobinama srazmerno, postoje među našim narodom dve klase ljudi. Jednu klasu sačinjavaju većinom bogatiji ljudi čija imovina prevazilazi 200–300 hiljada, uz koje se kupe činovnici njihovih radnja ili tvornica, a drugu siromašniji mali trgovci i školovaniji ljudi. Prvi imaju politiku američanskih varoši i nazivaju se 'elitom' ili 'aristokracijom' a drugi kod kojih se očuvao naš primitivni nacionalni karakter, smatraju se 'demokratima'. Prvi su anacionalni, drugi nacionalni. Prvi su poamerikanizovani a drugi su predstavnici narodnog pokreta. Prvi se drže za tzv. 'societad' ili kako se kod nas kaže kremom i govore međusobno uvijek kasteljanski a svoj jezik ne vole i kažu da ga ne znaju govoriti, da su ga zaboravili. Njihova deca su odnarođena, ženske se udaju za strance a muški žene sa strankinjama« (Antić, 1991: 193).

U Čileu među iseljenicima slabi i religiozni činilac. Iako je većina iseljenika katoličke vjere, koja je ujedno i dominantna religija u Čileu, vjerske obrede obavlja veoma malen broj iseljenika, a crkva nije njihovo okupljalište: »Kod kuće smo odlazili u crkvu, možda zato što nismo imali nikuda drugamo ići, no ovdje mislimo da nam nije potrebna. Prihvatili smo se velikog posla i brige za bogatstvo. Na brzinu zgrabiti mnogo bogatstva, pa se vratiti kući. Nemamo vremena misliti na dušu i bolje stvari. Ako i odemo u crkvu, onda idemo zato da bi se vidjelo kako smo dobri ljudi« (Kukučín, 1975: 315).

4. Integriranost hrvatske iseljeničke skupine u odnosu na druge iseljeničke skupine

Prema popisu iz 1920., od ukupno 3,754.723 stanovnika, bilo je 115.764 strana-ka iz 37 država.

Tablica 2: Nazivi i broj useljeničkih skupina u Čileu 1920.

Useljeničke skupine	Broj	Useljeničke skupine	Broj
Argentinaca	6952	Kanadana	69
Australaca	60	Kineza	1876
Bolivijanaca	15957	Meksikanaca	181
Belgijanaca	368	Nijemaca	7047
Brazilijanaca	294	Norvežana	286
Amerikanaca iz sjeverne	1896	Peruanaca	12052
Amerikanaca iz centralne	66	Paraguajaca	56
Danaca	286	Panamenjaca	48
Ekvadorijanaca	686	Portugiza	385
Egipćana	26	Rusa	1570
Francuza	6897	Luksenburžana	4
Grka	519	Talijana	11535
Holandeza	507	Španjolaca	24775
Haitijanaca	1	Švicara	1628
Jugoslavena	4244	Šveda	220
Japanaca	577	Siameza	1
Južnoafrikanaca	22	Venezuelaca	39
Kolumbijaca	109	Urugvajaca	369

Izvor: J. Matulić-Zorinov, *Chile*, 1923., str. 52–54.

Iz tablice 2 vidljivo je da su najmnogobrojnije useljeničke skupine Argentinci, Bolivijanci i Peruanci, a iz europskih zemalja najviše je pristiglo Španjolaca, Francuza, Talijana, Nijemaca i Jugoslavena. Na sjeveru i jugu postojale su i osamljene skupine Indijanaca plemena araucanos i tupis.

Iako su u početku Hrvati živjeli u zatvorenim homogenim skupinama, vrlo brzo, poglavito drugi naraštaj, počinje primati utjecaje izvana. Podaci govore da u Hrvati prije osnivanja vlastitih društava bili članovi društava drugih useljeničkih skupina. Godine 1893. tridesetak Hrvata članovi su *Portugalskog dobrotvornog društva*. Bili su i članovi *Kozmopolitskog društva za uzajamnu pomoć*.

Prvo društvo osnovano na području provincije Magallanes nosi ime *Austrijsko društvo uzajamne pomoći*, što nije neobično, budući su u doba iseljavanja Hrvati bili austrijski podanici.

Prijateljstva s ostalim slavenskim narodima, Česima, Slovancima i Rumunjima, vrlo su bliska. O bliskosti sa slavenskim narodima zaključujemo na temelju podataka o slanju novčane pomoći u Srbiju, Crnu Goru i Bugarsku.

Članovi hrvatskoga društva bili su i drugi slavenski narodi: »Kada je u Antofagasti osnovano Slavjansko pripomoćno društvo 1894. svaki novi doseljenik koji je stizao bivao je upisan u registar i uključen u rad društva koji je prihvaćao u samom početku, kada se nazivalo Slavjansko društvo ne samo tadašnje Jugoslavene, već Ruse, Poljake, Čehe s težnjom sveslavenskog zbližavanja« (Rajević, 1965: 122).

Za razliku od drugih iseljeničkih skupina (Nijemci, Englezi, Talijani), Hrvati nisu dolazili iz svoje nacionalne države, i njihovo iseljavanje nije bilo organizirano. Dobili su najgori dio kolača. Otisnuli su se na pustinjski sjever i vjetroviti jug. Mnogim hrvatskim iseljenicima na Ognjenoj Zemlji prijetile su opasnosti od Indijanaca: »Svi ti prvi doseljenici u pustim predjelima Tiera del Fuego bili su izloženi raznim opasnostima, a najveća opasnost za njih bila su plemena Ona, koji su se noću šuljali oko šatora i sa svojim otrovnim strijelama gađali nepoželjne došljake. Kopači zlata bili su prisiljeni stražariti danju i noću s puškom u ruci. To je trajalo sve dok Indijanci nisu desetkovani i potisnuti u planinske predjele Kordeljera« (*Mimičani...*, 1963: 304).

Opasnost su predstavljala i druga indijanska plemena, kao što je indijansko pleme Yagan, ali i pustolovi koji su otimali zlato: »Spavao sam s winchesterkom i s revolverom na dohvatu ruke. Vrebale su mnoge opasnosti. Mogli su se iskrcati Indijanci iz plemena Yagan koji stalno plove kanalima, ribare i pljačkaju sve na što naidu. Za njih nema slabog vremena, dobri su pomorci i brode svojim plovilima podjednako danju i noću. Sa sobom nose vatru na komadu treseta ili na malo pjeska u dnu brodice i dok žene veslaju, muškarci love ribu naoružani ostima, primitivnom mrežom i udicama od kosti. Ali još veću opasnost predstavljali su pustolovi koji su se vrmali po kanalu Beagleu pa lovci na foke, ljudi različitih narodnosti, dobro naoružani i naviknuti ubijati Indijance bez ikakvog grizodušja; ubili bi bilo koga, osobito ako bi znali da ima zlata« (Mihovilović, 2003: 109).

Useljeničke skupine odmah su se uključile u proces rada odnosno u ekonomsku sferu društva. Talijani i Španjolci posvetili su se poljoprivredi udružujući se u trgovačka društva, Nijemci zanatima i obrtu, a Grci i Arapi trgovini. Najveći broj Hrvata bavio se trgovinom ili je radio u salitrenoj industriji. Mnogi su se Hrvati nastanjeni na Ognjenoj Zemlji nakon slabljenja zlatne groznice bavili stočarstvom. U početku su radili na farma- ma čiji su vlasnici Englezi: »Luka Mimica doveo je iz okolice Buenos Airesa u Ognjenu zemlju veliko stado ovaca, koje su Englezi kupili kod jednog argentinskog farmera, kad

su osnovali prvu stočarsku farmu na krajnjem jugu Čilea. Putovanje preko prostranog Pampasa, puste Patagonije i visokih Anda trajalo je nekoliko sedmica. Mladi Mimičani morao je svladati velike teškoće, izbjegavati brojne opasnosti, dok je stado doveo na određeno mjesto. Englezi su ga dobro platili i odali mu priznanje« (*Mimičani...*, 1963: 305).

Iako Hrvati nisu došli u Čile s engleskim kapitalom ili njemačkim obrazovanjem radi eksploatiranja velikih, nepreglednih nalazišta salitre, ipak su svojim radom i us trajnošću vrlo brzo napredovali. Većina je hrvatskih iseljenika došla u Čile bez završene škole i zanata: »Ovom prigodom ugodno je spomenuti da veoma malo naših dolazi sa zanatom u ruci. Kad bi svaki znao i nekakav zanat, bilo bi mu se mnogo lakše proturati (...). Ovako trebaju po tri godine da se se teško spremaju na američki život, a da su došli barem nekako spremljeni, bilo bi im puno lakše« (Bosiljevac, 1928: 148).

Hrvati, iako tada neobrazovani i polupismeni, shvatili su vrijednost obrazovanja. Školovali su svoju djecu, koja su većinom završila fakultete, te je već drugi naraštaj zauzeo istaknute društvene položaje kotirajući visoko na društvenoj ljestvici. Djeca hrvatskih iseljenika pohađala su čileanske, engleske i druge škole i brzo se asimilirala u čestim kontaktima s drugim useljeničkim skupinama. Kasnije se osnivaju i hrvatske škole, a u njima je nemali broj Čileanaca.

Čileanci su nazivali sve strance imenom *gringo*: »(...) ali već na puškomet se vidi i po njegovu izrazu lica i po izgovoru, da je obični doseljenik, gringo za koga ne znaš ni odakle je došao. Gringo je za Čileanca svaki doseljenik, naročito Englez ili Nijemac. Ukratko, svatko tko ima svijetlu put« (Kuk učin, 1975: 201). »(...) južnoamerikanci ne razbijaju sebi previše glavu iz kakvih je kamenčića slijepljen mozaik njezinih stanovnika. Na ploču im prilijepe neko sveopće ime. Onaj tko dođe iz Austrije jest austriaco, a onaj tko ima turski pasoš jest Turčin« (Kukučin, 1975: 413).

Zbog velike teritorijalne površine, Čile je u udaljenim provincijama razvio potpuno autonomne oblike života, gotovo neovisne o centralnoj vlasti. Provincija Magallanes bila je čvršće povezana s Buenos Airesom, koji joj je bio bliže nego Santiago koji je bio političko središte Čilea; mogli bismo reći da je uživao potpunu autonomiju. Tako će i hrvatski useljenici imati bliskije kontakte s hrvatskom useljeničkom kolonijom u Argentini, nego onom u Čileu.

Prema popisu iz 1907., u provinciji Magallanes bila su 4354 stranca. Od toga 840 Španjolaca, 610 Britanaca, 317 Talijana, 241 Nijemac i 1217 Austrijaka (Hrvata) (Martinić, 1992). Iz tih podataka vidljivo je da je hrvatska iseljenička skupina bila najmnogobrojnija.

Tek će centralizacijom školstva Magallanes razviti jače veze sa Santiagom. Na taj su se način u Čileu razvijali i regionalni identiteti. Tako su sve useljeničke skupine s područja Magallanesa razvile vlastiti regionalni identitet – zbroj pojedinačnih identiteta sveden pod zajednički nazivnik *Čileanci Magallanesa*, kao što je razvidno iz intervjua Zlatke Mimice: »Sva naša djeca školovali su se u Santiagu. Mi smo imali jedno društvo kojeg smo nazvali *Šinovi Magallanesa* u kojem su se okupljali ne samo Hrvati već i Španjolci, Talijani, Čileanci.«

Miješani brakovi također su ubrzali asimilaciju. Hrvati najčešće sklapaju brak s Čileankama, i to u posebno velikom broju na sjeveru, u provinciji Antofagasta. Rjedi

su primjeri sklapanja braka s Argentinkama i Bolivijankama. Na jugu imamo primjere sklapanja brakova i s Indijankama: »Petar Mimica spominje se po tome, što je na očigled brojnih Indijanaca oteo kćerku njihovog poglavice. Indijanci su odmah krenuli za njim u potjeru, ali ga nisu stigli. I lijepa Indijanka pokušavala je pobjeći od nepoznatog bijelca, ali s vremenom se privikla civiliziranom životu i postala je Petrova žena i prva dama grada Punta Arenasa« (*Mimičani...*, 1963: 305).

Tablica 3: Broj sklopljenih brakova Hrvata/ica s pripadnicima vlastite ili drugih iseljeničkih skupina u razdoblju od 1878. do 1992.

Razdoblja	Broj brakova sa:			
	Hrvatima/cama	Čileancima/kama	Ostalima	Ukupno
1878.–1888.	1	12	2	15
1889.–1898.	7	16	1	24
1899.–1908.	43	25	4	72
1909.–1918.	102	36	5	143
1919.–1928.	58	75	10	143
1929.–1938.	33	60	3	96
1939.–1948.	19	46	1	66
1949.–1958.	6	22	3	31
1959.–1968.	1	6	-	7
1969.–1978.	–	1	-	1
1979.–1992.	–	2	-	2
1878.–1992.	270	301	29	600

Izvor: V. Zlatar Montan, *Inmigración Croata en Antofagasta*, 2002., str. 80–101.

Iz popisa vjenčanih što ga je sačinila Vjera Zlatar Montan za područje sjevernoga Čilea, Antofagasta, napravili smo tablicu o ukupnom broju sklopljenih brakova hrvatskih iseljenika u Čileu i nacionalnosti njihovih supružnika. Iz tablice 3 vidljivo je da su Hrvati najviše brakova sklopili u razdoblju između 1909.–1928., u doba najintenzivnijeg iseljavanja. U tom razdoblju rjeđe sklapaju brakove s drugim iseljeničkim skupinama i češće biraju partnera iste nacionalnosti. Nakon 1928. mnogo je veći broj onih koji sklapaju brak s Čileankama/cima. Partnere biraju i unutar drugih useljeničkih skupina. Prednjače Bolivijanci, Argentinci i Talijani, potom Grci, Španjolci, a rjeđe Nijemci, Urugvajci, Peruanci, Rumunji, Česi, Srbi, Slovenci, Mađari, Libanonci. Nakon 1958. broj sklopljenih brakova među hrvatskim iseljenicima malen je. To se opravdava činjenicom da je intenzivno iseljavanje prestalo nakon Drugoga svjetskog rata, te da se djeca iseljenika više ne smatraju Hrvatima već Čileancima.

Od ukupnog broja sklopljenih brakova hrvatskih iseljenika/ca od 1890. do 1910. u Punta Arenasu, 260 brakova sklopljeno je među supružnicima iste nacionalnosti (Hrvati), a 74 braka sklopljena su sa supružnicima druge nacionalnosti.

Miješani brakovi bili su glavni uzrok brze asimilacije. Drugi važniji činilac koji je ubrzao asimilaciju hrvatskih iseljenika jest nepostojanje u Čileu hrvatskih župa i hr-

vatskih svećenika koji bi održali hrvatski jezik među iseljenicima. Muškarci koji su došli u Čile kao radna snaga ženili su se Čileankama i domorotkinjama. Oni su cijeli dan radili i skrbbili za obitelj, a djeca su bila s majkama. Kako su majke bile stup obitelji, prenosile su na djecu svoj jezik i kulturu. To je dovelo do potpuna nestanka hrvatskog jezika i ubrzalo proces asimilacije iseljenika u čileansko društvo: »Moju pozornost privukao je način na koji je govorio Juan Radić. Bijaše to onaj hrvatski jezik koji sam jedva poznavao, kod kuće smo razgovarali dijalektom s umetnutim talijanskim i španjolskim izrazima. Riječi su mu skladno i jasno tekle. Prvi put sam shvatio da u tom jeziku postoje riječi za sve stvari« (Mihovilović, 2003: 146).

Tablica 4: Ukupan broj sklopljenih brakova Jugoslavena (čitaj Hrvata) od 1890. do 1910. u Punta Arenasu

Godina	Broj	Godina	Broj	Godina	Broj
1890.	1	1897.	6	1904.	29
1891.	0	1898.	8	1905.	37
1892.	1	1899.	10	1906.	35
1893.	2	1900.	13	1907.	57
1894.	3	1901.	5	1908.	28
1895.	1	1902.	17	1909.	32
1896.	4	1903.	23	1910.	22
UKUPNO		1890.–1910.		334	

Izvor: Jorge Marcos Mihovilovic Kovacic, Geronimo Drpic Sanhueza, »Matrimonios efectuados por Yugoslavos: Austriacos inscritos en el registro civil de Punta Arenas desde sus inicios en 1885 hasta 1910«, *Useljavanje u Magallanes*, 1986., str. 26–29.

Tablica 5: Broj sklopljenih brakova Hrvata/ica s pripadnicima drugih nacionalnosti u razdoblju od 1890. do 1910.

Hrvat	Broj	Hrvatica	Broj
Engleskinja	2	Nijemac	2
Čileanka	55	Talijan	3
Španjolka	3	Španjolac	1
Švicarka	2	Čileanac	1
Argentinka	3		
Francuskinja	1		
Nijemica	1		
Ukupno	67	Ukupno	7

Izvor: Jorge Marcos Mihovilovic Kovacic, Geronimo Drpic Sanhueza, »Matrimonios efectuados por Yugoslavos: Austriacos inscritos en el registro civil de Punta Arenas desde sus inicios en 1885 hasta 1910«, *Useljavanje u Magallanes*, 1986., str. 26–29.

U gradu Porveniru, na Ognjenoj Zemlji, hrvatski se jezik do 1926. govorio kao vladajući jezik ulice. Španjolski je stigao u Porvenir tek nakon 1926. Međutim, danas u Porveniru postoji samo sedamnaest osoba koje govore hrvatski jezik, a i one su u dubokoj starosti (Hetrich, 1996: 23).

Hrvati odnosno njihovi potomci danas su dobro integrirani u čileansko društvo i razvili su dobre odnose s drugim useljeničkim skupinama. Uživaju veliki ugled, poglavito među Čileancima: »(...) u čileanskoj kulturnoj povijesti bilo je oko stotinu pisaca hrvatskog podrijetla, naravno različitog nivoa i značenja (...). Najvažnija čileanska novinarska nagrada koja se dodjeljuje svake godine za ostvarenja u području novinarstva, nosi ime Lenka Franulić. Imamo 139 profesora hrvatskog podrijetla, među njima i akademika (...). U političkoj sferi, sferi Parlamenta, imamo šest parlamentaraca hrvatskog podrijetla, dvojicu senatora, četiri zastupnika u Donjem domu, dva kandidata za izbore za predsjednika Republike Čile« (Hetrich, 1996: 25).

U početku doseljavanja odnos hrvatskih iseljenika s njemačkim i talijanskim useljeničkim skupinama bili su distancirani, što je i razumljivo zbog političkih prilika u domovini, gdje su im Nijemci i Talijani bili neprijatelji. Bliske veze ostvarivali su sa slavenskim narodima, smatrajući se i nazivajući se Slavenima. Etničkih sukoba nije bilo.

5. Zaključak

Čileansko je društvo svojom povoljnom useljeničkom politikom privuklo veliki broj europskih useljenika. Rudna bogatstva, liberalizam u društveno-političkim odnosima, sloboda govora i izražavanja te sloboda okupljanja bili su samo neki od izazova koje je pružala ta južnoamerička zemlja mnogobrojnim europskim i azijskim useljenicima. Kada su hrvatski iseljenici stupili na čileansko tlo, ondje su već postojale mnoge druge useljeničke skupine, koje su već zauzele najplodnije i najrazvijenije dijelove Čilea – uglavnom njemački i engleski useljenici. Za razliku od njemačkih i engleskih useljenika koji su došli obrazovani i bogati, hrvatski useljenici bili su polupismeni ili nepismeni dalmatinski težaci koji su u Čile došli pritisnuti teškom ekonomskom situacijom, u nadi da će zaraditi novac kako bi prehranili obitelj i vratili se u domovinu.

Otežavajućih činilaca za hrvatske useljenike bilo je mnogo: nisu znali španjolski jezik, bili su neobrazovani, morali su naseliti najnerazvijenije dijelove Čilea, nisu imali službenih predstavnika u Čileu i vodili su se kao austrijski državljani. No usprkos tim otežavajućim okolnostima, hrvatski su se useljenici s vremenom dobro adaptirali i integrirali u čileansko društvo. Tome je najviše pridonijela otvorenost čileanskoga društva prema useljenicima i politika kulturnog pluralizma. Djeca useljenika rođena u Čileu automatski su dobivala čileansko državljanstvo. Besplatni sustav školovanja omogućio je obrazovanje svima, pa su se i djeca hrvatskih useljenika odmah uključila u obrazovni sustav. Sve što smo naveli opravdava našu hipotezu: *Liberalna politika Čilea i sustav školovanja djece iseljenika u čileanskim školama razlozi su brze integracije hrvatskih iseljenika u čileansko društvo.*

Druga razina naše analize obuhvatila je integraciju iseljenika unutar vlastite useljeničke skupine. Hrvatski useljenici u početku žive u zatvorenim homogenim skupinama njegujući mehanički oblik solidarnosti. S vremenom, pod utjecajem različitih činilaca (organiziranje iseljeničkih skupina drugih nacionalnosti, prostorna udaljenost i sl.) sazrijevaju uvjeti za osnivanje vlastitih društava. Osnivaju se mnogobrojna vatrogasna, kulturna i sportska društva u svim hrvatskim iseljeničkim kolonijama. Iseljenici dolaze i u dodir s novim kulturnim elementima (usvajanje jezika, dobivanje državljanstva, eko-

nomska samostalnost), što slabi unutarnju koheziju unutar iseljeničke skupine, a dolazi i do socijalnog raslojavanja među hrvatskim iseljeništvom. Slabi i religiozni činilac, budući da u Čileu nije bilo hrvatskih svećenika koji bi održali iseljeničstvo na okupu i očuvali vrijednost materinjeg jezika.

Treća razina analize obuhvatila je integraciju hrvatskih iseljenika u odnosu na druge useljeničke skupine. Hrvati su u Čileu živjeli u suživotu s mnogobrojnim drugim europskim, azijskim i južnoameričkim useljeničkim skupinama. Budući da su se i sami nazivali Slavenima, gajili su posebnu bliskost i ljubav prema svim slavenskim narodima. U članstvo svojih društava primali su sve Slavene.

Brzo su se uključili i u kapitalističku sferu rada angažirajući se u trgovačkim poslovima i poslovima vezanim uz preradu salitre. U početku rade na imanjima ili tvornicama čiji su vlasnici Englezi ili Nijemci, a kasnije pokreću samostalne poslove, te vrlo brzo i oni postaju vlasnicima salitrenih tvornica, trgovina, brodogradilišta, imanja i sl.

Veći broj hrvatskih iseljenika sklapa odmah po dolasku u Čile brak s Čileankama, jer u Čile uglavnom iseljavaju mladi neoženjeni Dalmatinci. Budući da su materijalno skrbbili za obitelj, malo su vremena provodili s djecom. U miješanim brakovima rijetko se govorio hrvatski jezik, što je glavnim uzrokom njegova nestanka.

To opravdava i našu drugu hipotezu: *Sklapanje brakova Hrvata/ica s Čileankama/cima ili drugim useljeničkim skupinama glavni je razlog nestanka hrvatskog jezika.*

Priljučujući teoriju koju su iznijeli Živković, Šporer i Sekulić (1995), primjećujemo da su hrvatski iseljenici prošli kroz sva tri oblika integracije koje autori navode: prilagodbu, akulturaciju i asimilaciju. Prva generacija iseljenika prošla je dva oblika integracije: prilagodbu i akulturaciju, dok je druga generacija već bila asimilirana. Asi milija je imala negativan i pozitivan učinak. Negativna je posljedica asimilacije trajni gubitak materinjeg jezika, a pozitivna je mogućnost ravnopravna uključivanja u ekonomske i političke sfere čileanskog društva. Asimilacija nije dovela do gubitka etničkog identiteta, već je taj identitet poprimio drugi oblik, postajući dijelom mozaika različitih identiteta mnogobrojnih etničkih skupina u Čileu.

LITERATURA

- ANTIĆ, Ljubomir (1991). *Hrvati u Južnoj Americi do godine 1914*. Zagreb: Stvarnost.
- ANTIĆ, Ljubomir (2002). *Hrvati i Amerika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada – Hrvatska matična iseljenika.
- BONAČIĆ-DORIĆ, Luka, (1941, 1943, 1946). *Historia de los Yugoslavos en Magallanes: su vida y su cultura*. Sv. 1–3. Punta Arenas.
- BOSILJEVAC, Drago (1928). *Po Južnoj Americi*. Split: Leonova tiskara.
- ČIZMIĆ, Ivan, MIKAČIĆ, Vesna (1974). *Neki suvremeni problemi iseljeničstva iz SR Hrvatske*. Sv. 1 i 2. Zagreb: Centar za istraživanje migracija.
- ČIZMIĆ, Ivan (1976). *Doseljavanje, struktura i položaj naših iseljenika u prekomorskim zemljama*. Zagreb: Centar za istraživanje migracija.
- DERADO, Klement i ČIZMIĆ, Ivan (1982). *Iseljenici otoka Brača*. Zagreb: SIJ za kulturu općine Brač.

- DURKHEIM, Emile (1972). *O podeli društvenog rada*. Beograd: Prosveta
- MILTON, Gordon (1964). *Assimilation in American life*. New York: Oxford University Press.
- HARALAMBOS, Michael (1989). *Uvod u sociologiju*. Zagreb: Globus.
- HANSEN, M. L. (1938). *The problem of the Third Generation Immigrant*. Rock Island: Augustana Historical Society.
- HETRICH, Ivan (1996). *Kroz Južnu Ameriku*. Zagreb: Marin Držić.
- KUKUČIN, Martin (1975). *Mati zove*. Zagreb: Stvarnost.
- LETICA, Silvija (ur.) (2001). *Dodiri svjetova: Hrvatska i Čile*. Zagreb: Puljko.
- MARTINIĆ BEROŠ, Mateo (1997). *Hrvati u Magallanesu na krajnjem jugu Čilea*. Split: Književni krug.
- MARTINIĆ BEROŠ, Mateo (1998). *La inmigración Yugoslava en Magallanes*. Punta Arenas: Jgoslavenski dom.
- MASSON CORVALAN, Marcelo (1983). *Presencia Eslava en el Norte de Chile: testimonios para una historia*. Antofagasta: Universidad Antofagasta.
- MATAIĆ PAVIČIĆ, Dane (1998). *Hrvati u Čileu / Croatas en Chile*. Zagreb: Pintar design.
- MATULIĆ, Danilo (1965). »Naši iseljenici u Čileu«, *Matica Iseljenički kalendar 1965*, Zagreb, str. 125–128.
- MATULIĆ-ZORINOV, Danilo (1940). *Nepoznata zemlja Ibero Amerika*. Zagreb: Hrvatski tisarski zavod.
- MATULIĆ-ZORINOV, Jorge (1923). *Chile*. Zagreb: Konzulat Republike Chile u Zagrebu.
- MIHOVILOVIĆ RAJČEVIĆ, Nicola (2003). *Iz daleka zauvijek*. Split: Naklada Bošković.
- »Mimičani u Jugoslaviji i u svijetu« (1963), *Matica*, Zagreb, god. 12, br. 10, str. 304–306.
- PARK, Robert (1950). *Race and culture*. Glencoe: Free Press.
- RAJEVIĆ, Jose (1965). »Naša naseobina u Antofagasti – Čile«, *Matica Iseljenički kalendar 1965*, Zagreb, str. 122–125.
- SMITH, Anthony (1988). *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Basil Blackwell.
- WEISSENBERGER, Prvislav (1967). *Relaciones entre Austria-Hungaria y Chile*. Santiago de Chile: Facultad de filosofía y ciencias de educación.
- WIRTH, L. (1956). *The ghetto*. Chicago: Chicago University of Chicago Press.
- ZLATAR MONTAN, Vjera (2001). *Los Croatas, el salitre y Tarapaca*. Iquique, Chile: Hrvatski dom.
- ZLATAR MONTAN, Vjera (2002). *Inmigración Croata en Antofagasta*. Antofagasta, Chile: Hrvatski dom.
- ŽIVKOVIĆ, Ilija, ŠPORDER, Željka, SEKULIĆ, Duško (1995). *Asimilacija i identitet*. Zagreb: Školska knjiga.

Marina Perić

THE ASPECTS OF INTEGRATION AND ADAPTATION OF CROATIAN IMMIGRANTS IN CHILE

SUMMARY

The emigration of Croats to Chile was a part of transoceanic migration that occurred at the end of the 19th and at the beginning of the 20th century. Croatia at the time was within the Austro-Hungarian Monarchy. The most important area of emigration was Dalmatia, especially the island of Brač. Emigration went on without organisation, with no emigration policy or legislative framework. The main routes of emigration to Chile were to its northern parts (Antofagasta and Tarapaca) and southern parts (the province Magallanes). In the new social milieu, in the immigration country – i.e. Chile, Croatian immigrants passed through various processes of integration and adaptation. The openness of Chilean society and politics to cultural pluralism gave them the opportunity to freely express themselves and their ethnicity. On the other hand, Chilean laws did not permit dual citizenship, and thus the children of the immigrants automatically became Chileans. Croatian immigrants at first nurtured a mechanical type of solidarity, since their migration was a chain development and they lived in groups of relatives and friends. After they assured for themselves the material necessities of life, they began to establish societies and were recognized from the outside as an immigrant group, distinct from other such groups. With time social stratification developed among them. They lived in communion with many other immigrant groups. They were attracted to all Slavic immigrant groups and they also have good relations with Chileans. Mixed marriages, mostly with Chileans, quickened the process of assimilation and brought about the almost total disappearance of the Croatian language. This paper is based on research, until the present, made by Croatian and Chilean authors into the historical sources and newspaper articles analysing the process of integration of immigrants on three social levels: within Chilean society, within their own immigrant groups and in regard to other immigrant groups. The author identifies the factors that either slowed or hastened the process of immigration, the ways in which this process was accomplished, and the circumstances and effects that it produced.

KEY WORDS: Croatian immigrants, immigrant groups, transoceanic migration, integration

Marina Perić

ASPECTS DE L'INTÉGRATION ET DE L'ADAPTATION DES IMMIGRÉS CROATES AU CHILI

RÉSUMÉ

L'émigration des Croates au Chili participe des migrations transatlantiques qui eurent lieu de la fin du 19ème au début du 20ème siècle, époque à laquelle la Croatie faisait partie de la Monarchie austro-hongroise. C'est surtout de Dalmatie, et en particulier de l'île de Brač que sont issus les migrants. Leur émigration se fait de façon désorganisée, sans politique définie ni législation, avec pour principales destinations Antofagasta et Tarapaca au Nord du Chili, et la région de Magallanes au Sud. Plongés dans le nouveau milieu social qui les accueille au Chili, pays d'immigration, les migrants croates traversent une suite de processus d'intégration et d'adaptation. L'ouverture de la société chilienne et sa politique de pluralisme culturel leur permirent de jouir d'une liberté d'expression et de cultiver leur appartenance ethnique. Toutefois, la loi chilienne ne permettant pas la double nationalité, les enfants des immigrés devenaient automatiquement chiliens. Dans les premiers temps, les immigrés croates entretiennent une solidarité mécanique, car ils émigrent en chaîne et vivent en communautés soudées par des liens familiaux ou d'amitié. Une fois assurée leur subsistance, ils se dotent d'associations et deviennent reconnaissables au sein de leur entourage, par rapport aux autres groupes de migrants. Avec le temps, on voit s'installer

dans leurs rangs une stratification sociale. Cohabitant avec de multiples communautés de migrants, ils montrent des affinités pour tous les groupes d'émigrés slaves et établissent de bonnes relations avec les Chiliens. Les mariages mixtes, essentiellement avec des Chilien(ne)s, accélèrent le processus d'assimilation et conduisent à la presque totale disparition de la langue croate. Le présent article, s'appuyant sur les recherches menées jusqu'à présent par des auteurs chiliens et croates, des sources historiques et des articles de journaux, analyse les processus d'intégration des migrants à trois niveaux sociaux : au sein de la société chilienne, dans leur propre groupe de migrants et par rapport aux autres groupes de migrants. L'auteur met en lumière les facteurs qui ont ralenti ou accéléré les processus d'intégration, les façons dont ces processus se sont déroulés, leurs circonstances et les conséquences qu'ils ont eues.

MOTS CLÉS : émigrants croates, groupe d'émigrés, migrations transatlantiques, processus d'intégration